

Голові спеціалізованої вченої ради Д 14.052.03
Державного університету “Житомирська політехніка”
доктору наук з державного управління,
доктору економічних наук, професору
Свірко Світлані Володимирівні

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата наук з державного управління, доцента,
Катерини МАЙСТРЕНКО на дисертацію Бобось Марії Леонідівни на тему
“Механізми державного управління у сфері соціального захисту вразливих груп
населення в умовах воєнного стану в Україні”, подану до захисту у спеціалізовану
вчену раду Д 14.052.03 Державного університету “Житомирська політехніка” на
здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за
спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Загальна характеристика дисертації та ступінь актуальності обраної теми
Ознайомлення з дисертаційною роботою, авторефератом та науковими
публікаціями М. Бобось дає підстави стверджувати, що перед нами ґрунтовне і
сучасне дослідження, присвячене надзвичайно актуальній проблемі державного
управління. Соціальний захист вразливих груп населення у період воєнного стану є
тією сферою, де держава стикається з максимально високою щільністю ризиків,
обмеженістю ресурсів і необхідністю ухвалювати рішення швидко, адресно й
відповідально. Від того, наскільки ефективно організовано цей процес, залежать не
лише добробут окремих домогосподарств, а й стабільність громад, довіра до
публічної влади, спроможність територій утримувати людський потенціал і не
допускати поглиблення соціального виключення.

Обрана тема є особливо ваговою і з огляду на територіальний вимір проблеми.
Війна не тільки збільшила кількість осіб, які потребують підтримки, а й різко
посилила нерівномірність умов доступу до неї в різних громадах. Частина територій
прийняла значні потоки внутрішньо переміщених осіб, частина функціонує в умовах
постійної загрози обстрілів, частина втратила інфраструктуру та кадровий потенціал.
За таких обставин соціальний захист уже не може будуватися на інерції довоєнних

процедур. Він потребує нової управлінської архітектури, здатної враховувати різні рівні ризику, спроможності громад і профілі потреб домогосподарств.

Актуальність дисертації зумовлена також переходом від традиційного бачення соціального захисту як системи переважно категоріальних виплат до розуміння його як комплексної системи керованих сервісних рішень. У роботі переконливо доводиться, що в умовах війни критично важливими стають не тільки правові підстави допомоги, а й маршрути доступу до неї, якість скерування, наявність міжвідомчої координації, можливість поєднати грошову підтримку із соціальними послугами, житловими та реабілітаційними інструментами. Саме такий підхід відповідає сучасним викликам публічного управління.

Суттєвою перевагою дослідження є те, що воно не розглядає соціальний захист лише як галузеву проблему соціальної політики. Авторка демонструє, що йдеться про механізми державного управління у широкому розумінні: про нормативне налаштування системи, інституційний розподіл ролей, фінансову стійкість, цифрову інфраструктуру, процедури оцінювання, моніторинг і відповідальність за результат.

Логіка дослідження, зв'язок із науковими програмами, коректність визначення мети, завдань, об'єкта і предмета

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась в рамках НДР за темою «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР №0118U001007) Національного університету цивільного захисту України. У межах зазначеної теми розроблено методологію міжвідомчого та публічно-громадського партнерства у сфері соціального захисту вразливих груп населення з інтеграцією центральних, регіональних і місцевих органів влади, неурядових і волонтерських структур через єдину цифрову платформу та механізми кейс-менеджменту; удосконалено модель оцінювання ефективності інтервенцій шляхом запровадження стандартизованих індикаторів результативності та системи моніторингу в реальному часі, що дає змогу гнучко коригувати програми соціального захисту вразливих груп населення залежно від динаміки потреб і ресурсних можливостей.

Мета дослідження сформульована чітко і науково коректно. Вона полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні пропозицій щодо розвитку механізмів

державного управління у сфері соціального захисту вразливих груп населення в умовах воєнного стану. Поставлені завдання деталізують цю мету достатньо повно. Їх послідовність є логічною: авторка спочатку визначає понятійно-категоріальні засади, далі переходить до аналізу нормативно-правової бази та сучасного стану системи, потім – до емпіричного дослідження, міжнародного порівняння, з'ясування ролі публічно-приватного партнерства, удосконалення механізмів державного управління та розроблення концептуальної моделі. Така логіка побудови завдань забезпечує цілісність дисертації і свідчить про добре продуману дослідницьку конструкцію.

Коректно визначено і предметно-об'єктну сферу дослідження. Об'єктом виступають суспільні відносини у сфері формування та реалізації державної політики соціального захисту вразливих груп населення в умовах воєнного стану, тоді як предметом – механізми державного управління у цій сфері. Для дисертації з державного управління таке окреслення є оптимальним, оскільки дозволяє зосередити увагу на управлінській логіці функціонування системи та уникнути надмірного розширення проблематики.

Логіка дослідження витримана належним чином. Робота не розпадається на автономні тематичні блоки, а вибудовується як послідовний рух від теоретико-методологічного осмислення до прикладного моделювання. Авторка послідовно зберігає фокус на чотирьох механізмах державного управління, що проходять наскрізно через усю дисертацію. Саме ця внутрішня цілісність є однією з визначальних переваг роботи.

Методологічні засади та наукова обґрунтованість результатів

Методологія дисертації є однією з її сильних сторін. Авторка виважено поєднує системний, інституційний, ризик-орієнтований, структурно-функціональний та історико-еволюційний підходи, що дало змогу дослідити обрану проблему на різних рівнях: понятійному, нормативному, організаційному, фінансовому, цифровому та процедурному. Для аналізу механізмів державного управління у сфері соціального захисту саме така багаторівнева методологія є найбільш виправданою, оскільки сама система є складною, поліцентричною та залежною від зовнішніх кризових чинників.

Дослідження переконує й тим, що кожен метод має не декоративний, а функціональний характер. Правовий аналіз використано для виявлення прогалин і

колізій чинного регулювання; структурно-функціональний – для осмислення архітектури суб'єктів і каналів взаємодії; порівняльний – для аналізу міжнародних моделей; соціологічний і статистичний – для виявлення профілів вразливості та бар'єрів доступу; абстрактно-логічний – для узагальнення результатів і побудови авторської моделі.

Позитивно оцінюю і той факт, що дисертація спирається на широкий масив джерел. Використано нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані, адміністративну звітність, міжнародні аналітичні документи, публікації науковців, результати власного соціологічного дослідження, матеріали кейс-стаді та публічних консультацій. Це дозволило уникнути однобічності та створити достатньо повну картину стану системи соціального захисту в умовах війни.

Наукова обґрунтованість результатів посилюється тим, що авторка постійно повертається до питання управлінського наслідку. У роботі не просто описуються проблеми соціального захисту, а показується, як вони трансформуються у розриви процедур, у неузгодженість повноважень, у дублювання дій або затримки надання допомоги.

Оцінка наукової новизни та концептуальної цінності дисертації

Наукова новизна дисертації є переконливою і багатовимірною. Насамперед вона полягає у формуванні цілісного процесного підходу до вдосконалення механізмів державного управління у сфері соціального захисту вразливих груп населення в умовах воєнного стану. Такий підхід орієнтований не на окрему програму чи інструмент, а на керованість повного циклу управлінської дії – від виявлення ризику до досягнення результату.

Суттєвим результатом є розроблення концептуальної моделі формування цілеорієнтованої системи соціального захисту. Її новизна полягає в тому, що в центрі управління ставиться не статусна категорія, а особа чи домогосподарство з профілем комбінованої вразливості. Такий підхід має високу евристичну цінність для сучасного державного управління, оскільки дозволяє відмовитися від надмірно фрагментованої логіки призначення допомоги та перейти до більш гнучких, пакетних і людиноцентричних рішень.

Вагомим науковим досягненням є і конкретизація змісту чотирьох механізмів державного управління, які авторка бере за основу: політико-правового врегулювання; інтегрованої інституційно-організаційної взаємодії; соціально

орієнтованого фінансування; аналітико-оцінювального механізму соціальної якості. У роботі вони подані не абстрактно, а як практично орієнтовані контури, кожен з яких має власний набір проблем, інструментів і напрямів удосконалення.

Окремо слід підкреслити значення авторських положень щодо публічно-приватного партнерства. У дисертації воно розглядається як повноцінна складова механізмів державного управління, а не лише як допоміжний інструмент. Така позиція є науково продуктивною, оскільки відповідає сучасній практиці, де значну частину соціальної підтримки вразливих груп забезпечують не тільки органи влади, а й благодійні, громадські, міжнародні та приватні суб'єкти.

Зміст розділів дисертації та територіальний вимір результатів

Перший розділ дисертації формує теоретико-методологічний фундамент дослідження. У ньому розкрито сутність і місце соціального захисту в системі публічного управління, охарактеризовано структуру та підходи до класифікації вразливих груп, а також проаналізовано нормативно-правове забезпечення сфери. Сильним боком цього розділу є те, що авторка відразу пов'язує понятійний аналіз із практикою державного управління.

Другий розділ має найбільшу аналітичну насиченість. У ньому досліджено сучасний стан функціонування механізмів державного управління у сфері соціального захисту, проведено емпіричне дослідження вразливості домогосподарств, виявлено інституційні, інфраструктурні та процедурні обмеження системи, а також узагальнено міжнародні моделі соціального захисту. Особливо цінним є те, що авторка описує систему не як набір абстрактних норм, а як реальний управлінський процес з його вузловими точками – зверненням, підтвердженням обставин, ухваленням рішення та фактичним отриманням результату.

Третій розділ присвячено сучасним напрямам удосконалення механізмів державного управління. Тут розкрито потенціал публічно-приватного партнерства, обґрунтовано напрями адаптації чотирьох опорних механізмів і побудовано концептуальну модель формування цілеорієнтованої системи державного управління соціальним захистом вразливих груп населення в умовах воєнного стану.

Однією з важливих переваг дисертації є те, що її результати можуть бути використані не лише на загальнодержавному рівні, а й безпосередньо в системі управління територіальних громад. Соціальний захист під час війни дедалі більше

залежить від того, наскільки на місцевому рівні забезпечено координацію між органами соціального захисту, ЦНАП, центрами надання соціальних послуг, службами зайнятості, медичними установами, благодійними та громадськими організаціями. Авторка переконливо демонструє, що реальна якість підтримки значною мірою визначається саме локальною організацією процесу.

Оцінка емпіричної бази та практичної значущості результатів

Емпіричний блок дисертації є істотною перевагою роботи. Проведене опитування 1825 респондентів з підконтрольних уряду територій України дозволило авторці отримати реальну картину комбінованої соціальної вразливості домогосподарств. Для тематики соціального захисту в умовах війни така емпірична база має надзвичайно важливе значення, оскільки дає можливість вийти за межі інтуїтивних міркувань і будувати управлінські висновки на фактичних даних.

Особливо вагомим є висновок про багатовимірність вразливості. Авторка показує, що значна частина респондентів має не один, а кілька статусів або ознак ризику; серед найпоширеніших чинників вразливості зафіксовано малозабезпеченість, безробіття, психотравму, втрату житла, внутрішнє переміщення та інші обставини. Саме така картина робить недостатнім традиційний статусно-категоріальний підхід і обґрунтовує необхідність переходу до профілю комбінованої вразливості.

Практичне значення дисертації є очевидним. Її результати можуть бути використані органами державної влади, органами місцевого самоврядування, соціальними службами, благодійними та громадськими організаціями. Особливо важливими видаються положення, спрямовані на стандартизацію процедур, поєднання виплат і послуг, маршрутизацію випадку, використання цифрових інструментів для контролю строків і результатів, а також залучення партнерів у єдиний контур підтримки.

Факти впровадження результатів дослідження у діяльність Київської міської ради, благодійного фонду “ОБЕРІГ”, добровольчого формування територіальної громади міста Києва та у навчальний процес Національного університету біоресурсів та природокористування України переконливо засвідчують прикладну затребуваність роботи. Публікаційна активність здобувачки також є достатньою і відповідає вимогам до дисертацій такого рівня.

Академічна доброчесність, структура та мова викладу

Під час вивчення дисертації, автореферату та наукових праць здобувачки не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації. Текст роботи має ознаки самостійно виконаного дослідження, а використані джерела належним чином ідентифіковані. Стиль викладу, характер узагальнень, побудова аргументації та спосіб інтерпретації емпіричних даних свідчать про самостійний науковий пошук авторки.

Окремо слід відзначити, що дисертація вирізняється належною культурою письма. Матеріал викладено послідовно, науково виражено, без надмірної описовості. Авторка вміє зберігати баланс між складністю проблематики та доступністю викладу. Розділи і підрозділи мають внутрішню логіку, висновки не дублюють механічно текст основної частини, а концентрують її результати.

Структурно дисертація побудована коректно: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки утворюють цілісну композицію. Автореферат відтворює змістові акценти дисертації та адекватно відображає основні наукові положення, новизну, практичне значення і результати дослідження. Усе це дає підстави констатувати належний рівень академічної доброчесності та відповідності дисертації вимогам до наукових праць.

Локальний сервісний контур, цифрова координація та можливості впровадження результатів

Для практики державного управління особливу цінність має той факт, що авторка розглядає соціальний захист не як сукупність розрізнених виплат, а як сервісний контур, у межах якого людина або домогосподарство проходить від звернення до фактичного отримання результату. Саме ця логіка є надзвичайно важливою для територіальних громад, де управлінський успіх визначається не кількістю програм, а здатністю налагодити взаємодію між різними установами, забезпечити швидку маршрутизацію випадку та не допустити розривів між рішенням і реальною допомогою.

Позитивно оцінюю увагу, яку дисертантка приділяє цифровій координації. Єдина електронна картка справи, моніторинг строків, інтеграція даних, контроль проходження випадку та фіксація відповідальних суб'єктів подані в роботі не як

технічні новації заради самих новацій, а як інструменти посилення керованості системи. Для сучасної науки державного управління це принципово важливо, оскільки цифровізація в соціальній сфері має оцінюватися не за кількістю електронних сервісів, а за тим, чи зменшує вона транзакційні витрати людини і держави, чи спрощує доступ і чи підвищує передбачуваність рішень.

Сильним боком дисертації є і те, що авторка демонструє практичну придатність своїх висновків для різних рівнів управління. Центральний рівень може використати їх для перегляду процедурних рамок, правил фінансування та системи моніторингу. Регіональний і місцевий рівні – для удосконалення маршрутів звернення, координації суб'єктів, кейс-менеджменту, інтеграції виплат і послуг, а також для налаштування співпраці з партнерами. Саме ця багаторівнева практична спрямованість істотно підсилює значення дисертації.

На мою думку, дисертація має потенціал бути використаною і як методичне підґрунтя для подальших пілотних проєктів у громадах. Запропонована в роботі модель може бути апробована на локальному рівні як інструмент упорядкування процедур соціального захисту, особливо у громадах з великим навантаженням через внутрішнє переміщення, втрату житлового фонду або обмежену інституційну спроможність. Такий підхід ще раз підтверджує прикладну вагу проведеного дослідження.

Структура дисертації, відповідність автореферату та культура наукового викладу

Структура дисертації є логічною та відповідає поставленим завданням. Вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки утворюють цілісну композицію. Важливо, що розділи вибудовані в логіці послідовного нарощування доказової сили: від теоретико-методологічного фундаменту до емпіричної діагностики та прикладного моделювання рішень.

Автореферат загалом адекватно відображає основні положення дисертації. У ньому коректно відтворено актуальність теми, методологічні засади, наукову новизну, практичне значення та висновки. Важливо, що між авторефератом і дисертацією не виявлено концептуальних розбіжностей, які могли б ускладнювати сприйняття результатів дослідження.

Мова викладу дисертації є науково коректною, аргументація – послідовною, а стиль викладу – достатньо зрілим для самостійної наукової праці. Авторка

переконливо працює з поняттями, не втрачає логічної лінії дослідження і вміє поєднувати аналітичність із прикладною орієнтацією. Це справляє загалом позитивне враження від культури наукового письма.

Дискусійні положення та зауваження

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаю за необхідне висловити окремі зауваження і дискусійні положення, які мають рекомендаційний характер.

1. У підрозділі 1.1, де розкрито еволюцію наукових підходів до соціального захисту, доцільно було б подати окрему узагальнювальну схему переходу від класичних підходів до тієї чотирикомпонентної конструкції механізмів державного управління, яку авторка обирає як базову для власного дослідження. Це зробило б ще наочнішим зв'язок між теоретичною еволюцією категорії соціального захисту та авторською моделлю управлінського аналізу.

2. У підрозділі 1.3, присвяченому нормативно-правовому забезпеченню соціального захисту, варто було б ширше систематизувати виявлені колізії та дублювання не лише описово, а й у форматі окремої аналітичної таблиці: “нормативний акт – проблема регулювання – управлінський наслідок – суб’єкт, відповідальний за усунення”. Такий інструмент посилив би прикладне значення дисертації для подальшої нормопроектної роботи.

3. У підрозділі 2.4, де узагальнюються міжнародні моделі соціального захисту, доцільно було б чіткіше розмежувати короткострокові гуманітарні моделі кризового реагування і середньострокові моделі адаптивного соціального захисту, а також окремо вказати критерії, за якими саме ці практики обрано як релевантні для України. Це підвищило б аналітичну точність компаративного блоку.

4. У підрозділі 3.2, де обґрунтовується вдосконалення механізмів соціально орієнтованого фінансування, корисним було б ширше представити індикатори фінансової стійкості та пріоритетності розподілу ресурсів між громадами з урахуванням рівня комбінованої вразливості та інституційної спроможності. Така деталізація надала б ще більшої практичної визначеності запропонованим фінансовим рішенням.

5. У підрозділі 3.3, де подано концептуальну модель формування цілеорієнтованої системи державного управління соціальним захистом вразливих груп населення в умовах воєнного стану, доцільно було б окремо виділити блок

управління ризиками цифрової системи – захисту персональних даних, кіберстійкості, безперервності функціонування сервісів та резервування критичних цифрових процесів. Для воєнного контексту це є особливо значущим, оскільки цифрова інфраструктура соціального захисту сама стає об'єктом ризику.

Наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертації і не впливають на висновок про її наукову та практичну значущість.

Загальний висновок

Дисертація Бобось Марії Леонідівни на тему “Механізми державного управління у сфері соціального захисту вразливих груп населення в умовах воєнного стану в Україні” за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю висновків, практичною значущістю та повнотою оприлюднення результатів є кваліфікованою науковою працею, у якій розв’язано важливе наукове завдання у сфері державного управління.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент –
кандидат наук з державного
управління, доцент

Катерина МАЙСТРЕНКО

к

Підпис Катерини Майстренко

Звернуто:

Член секретаріату спецради Д 14.052.03
Міжвузівської політехніки
Лариса Сирієнко

